

ЗАТВЕРДЖЕНО

**Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»
08 липня 2017 року №152-Н
Форма №П-4.04**

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»**

Навчально-науковий інститут заочно-дистанційного навчання

Форма навчання: заочна

Кафедра управління персоналом, економіки праці та економічної теорії

Допускається до захисту
Завідувач кафедри
_____ Т. А. Костишина
« ___ » _____ 2021 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему

«Розвиток місцевого самоврядування в умовах адміністративно-територіальної реформи»

**зі спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування
освітня програма «Місьцеве самоврядування»
ступеня магістра**

Виконавець роботи

Ситник Валентина Вікторівна

« ___ » _____ 2021 р.

Науковий керівник

к.е.н., доц. Шаповалов Віталій Олегович

« ___ » _____ 2021 р.

ПОЛТАВА – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	Помилка! Закладку не визначено.
1.1. Концептуальні підходи до визначення сутності місцевого самоврядування	Помилка! Закладку не визначено.
1.2. Функції місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства	Помилка! Закладку не визначено.
1.3. Децентралізація як інституційний механізм розвитку місцевого самоврядування в Україні	Помилка! Закладку не визначено.
РОЗДІЛ 2. МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ.....	Помилка! Закладку не визначено.
2.1. Реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні	Помилка! Закладку не визначено.
2.2. Ризики децентралізації та їх вплив розвиток місцевого самоврядування в Україні	Помилка! Закладку не визначено.
2.3. Оцінка сучасного стану місцевого самоврядування в Україні.....	Помилка! Закладку не визначено.
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВ'ЯЗАННЯ.....	Помилка! Закладку не визначено.
3.1. Напрями інституційної модернізації місцевого самоврядування ...	Помилка! Закладку не визначено.
3.2. Європейські практики місцевого самоврядування та їх впровадження в Україні	Помилка! Закладку не визначено.
3.3. Впровадження інститутів місцевого економічного розвитку	Помилка! Закладку не визначено.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	7
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	13

ВСТУП

Актуальність теми. Розбудова соціальної, правової, демократичної держави в умовах децентралізації зумовлює відповідні процеси розбудови інституту місцевого самоврядування, первинним суб'єктом якого виступає територіальна громада. Ключовою передумовою зміцнення Української держави, подальшого розвитку громадянського суспільства є глибока і системна реформа місцевого самоврядування. В контексті суспільних, державно-управлінських перетворень в Україні актуалізується питання змін у моделі місцевої влади. Подальший розвиток місцевого самоврядування з метою нормативно-правового та організаційного забезпечення реформування, а також координування дій органів виконавчої влади та місцевого самоврядування в питаннях реалізації заходів щодо реформи системи місцевого самоврядування, розширення повноважень влади на місцях, зміцнення матеріально-фінансової бази, забезпечення виконавчими функціями – це завдання найближчої перспективи.

На сьогоднішній день особливістю реалізації децентралізації в Україні є те, що одночасно відбувається реформування інституту місцевого самоврядування, адміністративно-територіального устрою та державної регіональної політики. При цьому слід зауважити, що вирішальну роль в процесі посилення децентралізації в Україні відіграє адміністративно-територіальна реформа, оскільки дана реформа покликана забезпечити формування фінансово спроможних громад, здатних задовольняти не лише мінімальні соціальні потреби населення, а й забезпечувати комплексний та системний розвиток територій, посилити рівень фінансової самостійності місцевої влади в межах забезпечення власних повноважень, сприяти збалансуванню загальнодержавних інтересів з інтересами територіальних громад, стимулювати підприємницьку діяльність тощо. Зважаючи на вище сказане обрана тема дипломної роботи

«Розвиток місцевого самоврядування в умовах адміністративно-територіальної реформи» є актуальною на сучасному етапі системних реформ.

У науковій літературі дослідженню проблем місцевого самоврядування, присвячено праці М. Баймуратова, О. Батанова, В. Бесчастного, В. Борденюка, І. Бутка, П. Ворони, П. Гураль, С. Газарян, Є. Глухачова, Р. Давидова, І. Дегтярьової, І. Дробота, І. Дробуш, В. Кампо, Н. Камінської, А. Коваленка, М. Корнієнка, В. Кравченка, В. Куйбіди, Ю. Куца, І. Лопушинського, О. Лиски, В. Мамонової, Ю. Молодожен, М. Орзіха, Г. Падалка, О. Пастернак, Р. Плюща, В. Погорілка, М. Пухтинського, О. Слобожана, Ю. Тодики, О. Фрицького, В. Шаповала та інших дослідників.

Метою дипломної роботи є теоретичне узагальнення та знаходження конструктивних підходів щодо подальшого розвитку місцевого самоврядування в умовах адміністративно-територіальної реформи.

Для досягнення поставленої мети у роботі поставлено та виконано **наступні завдання:**

- досліджено концептуальні підходи до визначення сутності місцевого самоврядування;
- визначено функції місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства;
- розглянуто децентралізацію як інституційний механізм розвитку місцевого самоврядування;
- проаналізовано реформу місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні;
- визначено ризики децентралізації та їх вплив на місцеве самоврядування;
- здійснено оцінку сучасного стану місцевого самоврядування в Україні;
- визначено напрями інституційної модернізації місцевого самоврядування

- розглянуто європейські практики місцевого самоврядування;
- запропоновано шляхи впровадження інститутів місцевого економічного розвитку.

Об’єктом дипломної роботи є процеси децентралізації та адміністративно-територіального реформування. **Предметом дослідження** є розвиток місцевого самоврядування в умовах адміністративно-територіальної реформи.

Методи дослідження. У процесі написання дипломної роботи була використана система загальнонаукових і спеціальних методів і прийомів дослідження. Діалектичний метод дозволив всебічно розглянути сутність місцевого самоврядування, визначити його функції та роль у житті територіальної громади. Формально-логічний метод дозволив вирішити питання удосконалення регулювання розвитку територіальних громад в Україні, а також сформулювати пропозиції щодо напрямів практичної реалізації їхнього потенціалу. Методи аналізу та синтезу дозволили визначити особливості формування та реалізації процесу реформування територіального устрою, визначити особливості формування та реалізації процесу інституційного реформування територіальних громад. Метод узагальнення дав можливість узагальнити зарубіжний досвід щодо інституційного розвитку місцевого самоврядування.

Інформаційна база дослідження. Теоретичну основу дипломної роботи склали фундаментальні положення теорії державного управління, дослідження вітчизняних і зарубіжних учених. Нормативну основу магістерської роботи складають закони України, укази та розпорядження Президента України, постанови Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, нормативні акти органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування України тощо. Емпіричну базу дослідження становлять дані соціологічних опитувань, статистичні матеріали державних та громадських інституцій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дипломна робота виконана відповідно до плану наукових досліджень кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» за темою «Формування інституціонального середовища соціально-економічних систем» (номер державної реєстрації 0112U007768), у якій автор здійснив оцінку сучасного стану місцевого самоврядування в Україні в умовах адміністративно-територіальної реформи. Результати дослідження дипломної роботи можуть бути використанні у навчальному процесі при викладанні наступних навчальних дисциплін: «Місьцеве самоврядування в зарубіжних країнах», «Система місцевого самоврядування в Україні»; «Планування розвитку територіальної громади».

Обсяг і структура роботи: дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 108 сторінок. Основний обсяг роботи становить 92 сторінки і містить 9 рисунків та 4 таблиці. Список використаних джерел налічує 94 найменування.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У дипломній роботі на здобуття ступеня магістра зі спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування освітня програма «Місцеве самоврядування» на тему «Розвиток місцевого самоврядування в умовах адміністративно-територіальної реформи» здійснено теоретичні узагальнення та запропоновано підходи до вирішення актуального завдання щодо подальшого розвитку місцевого самоврядування на новому етапі реформування системи місцевого самоврядування в Україні. За результатами дослідження сформульовано наступні висновки.

1. Місцеве самоврядування як основоположний інститут громадянського суспільства, недержавну за своєю природою самостійну форму здійснення народом публічної влади. Сутність і природа місцевого самоврядування проявляється у наступному: влада місцевого самоврядування має публічний характер; – органи і посадові особи місцевого самоврядування мають особливий порядок формування – обираються громадянами України, які проживають у відповідних адміністративно-територіальних одиницях, тобто повинні бути їх уповноваженими агентами, і від них же вони отримують владу; місцеве самоврядування є інститутом громадянського суспільства, що заперечує протиставлення держави і громадянського суспільства; урегульованість суспільних відносин у сфері місцевого самоврядування правом не позбавляє його самостійності і не підпорядковує його системі суб'єктів державної влади.

2. Система місцевого самоврядування є основним інструментом держави, який покликаний забезпечити поєднання національних інтересів та інтересів кожної окремої території. Таким чином, розвиток і ефективна організація системи місцевого самоврядування є невід'ємною частиною функціонування держави, що дозволяє останній зосередитися на вирішенні національних проблем, та допомагає оптимізувати всю систему державного управління.

Місцеві органи влади переважно займаються вирішенням місцевих питань та створенням умов для забезпечення побутових потреб населення. Втім очевидно, що для ефективного здійснення своїх функцій і повноважень місцевих органів влади повинні мати достатню економічну і фінансову базу. Функції місцевого самоврядування є досить різноманітними та різняться за сферами свого застосування. Першочергово комплекс функцій місцевого самоврядування поділяються за об'єктним спрямуванням діяльності територіальних органів місцевого самоврядування. Так, за даною ознакою функції місцевого самоврядування поділяються на: політичні, економічні, соціальні, культурні та інші функції місцевого самоврядування. На нашу думку, функцій органів місцевого самоврядування необхідно об'єднати у такі групи: загальні, спеціальні та забезпечувальні (допоміжні).

3. Під терміном «децентралізація» варто розуміти комплексний процес переходу від існуючої системи державного регулювання, що передбачає високий рівень монополізації влади на рівні державних органів управління, до нової системи суспільних відносин, яка передбачатиме одночасне підвищення ефективності державного сектору економіки країни та якості життя населення. Реформування місцевого самоврядування та територіальної організації в Україні націлені на такі результати: утворення об'єднаних територіальних громад та забезпечення правової, організаційної, матеріальної спроможності цих громад; формування ефективної територіальної системи органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади; забезпечення розподілу повноважень між ними; забезпечення доступності та високої якості публічних послуг; запровадження стандартів якості таких послуг; створення правових умов для залучення громадян до вирішення питань розвитку громади; забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад та регіонів загалом.

4. У межах реформи визначено три напрями її реалізації: адміністративно-територіальний устрій; децентралізація влади та реформа місцевого самоврядування; реформування служби в органах місцевого самоврядування.

Практична реалізація реформи місцевого самоврядування була розпочата з середини 2015 р. шляхом проведення адміністративно-територіальної реформи, а саме об'єднання територіальних громад з метою посилення їх спроможності. Створення ОТГ в Україні на основі принципу добровільності значною мірою результується об'єднанням двох- трьох місцевих рад, формуванням ОТГ з невеликою чисельністю населення та невеликих за площею, що надалі може стати причиною низької спроможності громади. Значна частка створених громад спрямована радше на отримання відповідних преференцій та додаткових фінансових ресурсів на місцевий рівень. Другий етап реформи децентралізації, який розпочався в Україні у 2019 р., посилив наголос на потребі підвищення спроможності ОТГ насамперед до надання публічних послуг. Хоча принцип добровільності об'єднання продовжував зберігатися, цей етап характеризується формуванням ОТГ із застосуванням адміністративних стимулів.

5. Децентралізація обумовлює й низку негативних наслідків для формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад та розвитку місцевого самоврядування. Серед них найбільший вплив мають такі ризики: домінування локальних інтересів над загальнодержавними; мінімізація ефективності контролю центральної влади за бюджетним процесом на місцевому рівні; ефект «м'яких бюджетних обмежень» та надмірна орієнтація на поточне споживання; ігнорування критеріїв формування спроможних громад та політизація процесу об'єднання громад обласними радами; корупція в органах місцевого самоврядування; дублювання повноважень та поглиблення дисбалансів у форматі «ресурси-повноваження»; некомпетентність у визначенні стратегічних векторів розвитку та зміцненні спроможності (самодостатності) новостворених громад; поглиблення фінансово-економічної диференціації у рівнях розвитку територій.

6. Проведений аналіз дає можливість виділити переваги та недоліки з якими зіткнулись органи місцевого самоврядування в результаті реалізації адміністративно-територіальної реформи в Україні. Так, до переваг та

позитивних результатів, що отримали громади в рамках реалізації адміністративно-територіальної реформи можна віднести: мешканцям міст, сіл, та селищ надано можливість добровільно об'єднуватись в громади не чекаючи ухвалення змін до Конституції; створено умови для забезпечення «гнучкості» адміністративно - територіального устрою держави; об'єднані територіальні громади мають можливість отримання додаткових фінансових ресурсів тощо. До недоліків реалізації адміністративно-територіальної реформи з якими зіткнулись територіальні громади слід віднести: формування Перспективних планів об'єднання територіальних громад відбувається через адміністративний тиск; проведення реформи заплановано в занадто короткий термін часу з низьким рівнем підготовки, обговорення на територіальному рівні та фактично без залучення громад; використовується уніфікований підхід щодо формування спроможних територіальних громад; відчувається спротив окремих керівників на місцях, а також законодавча не визначеність щодо реформування районів та областей; відсутність стимулів у відносно фінансово спроможних громад об'єднуватись з фінансово неспроможними та депресивними громадами; віддалення послуг від мешканців населених пунктів, що увійшли до складу об'єднаної територіальної громади, але які не є центром громади.

7. Інституційна спроможність органів місцевого самоврядування у децентралізованій системі управління передбачає якісне надання послуг мешканцям громад на належній територіальній основі з урахуванням трьох елементів цієї системи: повноваження, ресурси, нагляд за законністю рішень органів місцевого самоврядування. Відповідно до якої основним завданням початкового етапу реформи було формування спроможних громад як основної умови для подальшої децентралізації повноважень і ресурсів. Основними завданнями нового етапу реформування місцевого самоврядування є: . затвердження нової територіальної основи для діяльності органів влади на рівні громад та районів; передача (децентралізація та субсидіарності) повноважень виконавчої влади органам місцевого самоврядування та їх розмежування між

рівнями і органами; створення належної ресурсної бази для здійснення повноважень місцевого самоврядування; формування ефективної системи служби в органах місцевого самоврядування; упорядкування системи державного контролю та нагляду за законністю рішень ОМС; розвиток форм прямого народовладдя: виборів, референдумів; удосконалення механізму координації діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади.

8. Європейські принципи місцевого самоврядування описують рамкову модель реалізації права територіальних колективів на місцеве самоврядування. Конкретні форми реалізації цього права в окремих країнах можуть бути різними і залежать від традицій та особливостей кожної держави. Європейські принципи місцевого самоврядування є певним орієнтиром для розвитку національного законодавства про місцеве самоврядування. Концепція “доброго врядування” витісняє популярну раніше концепцію “нового публічного менеджменту” або “публічного управління” з її однобічною орієнтацією на ефективність. Вона наповнює концепцію державного управління гуманітарною та соціальною складовими; формує новий підхід до розуміння належного врядування, яке має тепер відповідати не лише вимогам ефективності, а й бути відкритим, доступним, підзвітним і підконтрольним, а отже, чутливим до вимог громадян та їх потреб. Разом з тим концепція доброго врядування, визначаючи рамки ефективності і результативності, характеризує процес поєднання влади та обов’язків у суспільстві; визначає публічну політику та рішення щодо суспільного життя; включає взаємовідносини між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та інституціями громадянського суспільства.

9. До основних завдань інститутів місцевого економічного розвитку належать: сприяння стратегуванню розвитку громади (в т.ч. забезпечення інклюзивного розвитку завдяки залученню широких груп населення); визначення та впровадження стимулів інструментів економічного розвитку для громади; залучення додаткових фінансових ресурсів; надання правової та

інформаційної допомоги місцевому бізнесу; поширення інвестиційних пропозицій, супровід інвесторів; концентрація фінансових ресурсів та супровід проектів, ініційованих громадою; забезпечення моніторингу економічних показників громади, формування, обробка та надання доступу до баз даних місцевої статистики. Зважаючи на ці завдання, основними видами інститутів місцевого розвитку є: агенції регіонального та місцевого розвитку; агенції, центри, мережі інформаційного обміну та розповсюдження інформації; офіси з надання адміністративних послуг та/чи супроводу інвестицій; ради підприємців, інвесторів тощо; спеціальні ради, фонди, комісії, комітети для вирішення конкретних питань; центри професійного навчання; муніципальні (або комунальні) банки, які акумулюють та спрямовують кошти виключно у проекти місцевого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абасов Г.Г. Гарантії прав місцевого самоврядування в Україні: актуальні проблеми теорії та практики: монографія / Г.Г. Абасов; відп. ред. Ю.С. Шемшученко. – К.: Юридична думка, 2011. – 248 с.
2. Бажинов М. А. Гражданское общество и местное самоуправление: опыт концептуального анализа // Вестн. Моск. Ун-та. Сер.12. Политические науки. – 2002. – № 4. – С.82-90.
3. Баймуратов М. О. Публічна самоврядна (муніципальна) влада в Україні: основні ознаки й особливості // Актуальні проблеми виконання законів України “Про місцеве самоврядування в Україні” та “Про місцеві державні адміністрації” : наук.-практ. посіб. / за ред. В. В. Кравченка. – К. : Атіка, 2003. – 288 с.
4. Барановська Т. М. Державна політика розвитку територіальних громад: зміст і основні підходи / Т. М. Барановська // Інвестиції: практика та досвід. – К., 2016. – № 16. – С. 71–74.
5. Барановська Т. М. Децентралізація влади як основний напрям вдосконалення державної політики розвитку територіальної громади / Т. М. Барановська // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. – Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”. – 2015. – Вип. 2 (48). – С. 145 – 152.
6. Барановська Т. М. Конституційно-правові засади формування та реалізації державної політики розвитку територіальної громади в Україні / Т. М. Барановська, О. Г. Остапенко // Інвестиції: практика та досвід. – К., 2015. – № 22. – С. 153–158.
7. Барановська Т. М. Правові аспекти розвитку територіальної громади / Т. М. Барановська // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2009. – Вип. 1 (24) – С. 163–169.

8. Барановська Т. М. Природа місцевого самоврядування: історико-теоретичний аспект / Т. М. Барановська // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2007. – № 1 (31) – С. 379–386.

9. Барановська Т. М. Територіальні громади як первинний суб'єкт місцевого самоврядування та реалізації муніципальної політики / Т. М. Барановська, О. Г. Остапенко // Державне управління: удосконалення та розвиток. – К., 2015. – № 10. – Режим доступу : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=909>.

10. Батанов О. В. Деякі теоретичні проблеми співвідношення місцевого самоврядування та державної влади // Часопис Київського університету права. – 2002. – № 2. – С.21-25.

11. Батанов О. В. Конституційно-правовий статус територіальних громад в Україні: монографія / О. В. Батанов. – К.: Ін-Юре, 2003. – 512 с.

12. Батанов О. В. Місцеве самоврядування в політичній системі України: історія, проблеми, перспективи / О. В. Батанов // Часопис Київ. ун-ту права. – 2004. – № 1. – С. 26–34.

13. Батанов О. В. Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні / Батанов О. В. – К., 2001.

14. Батанов О.В. Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії та практики : монографія / відп. ред. М. О. Баймуратов. – К. : Видавництво «Юридична думка», 2010. – 656 с.

15. Бачило И. П. Функции органов управления: Правовые проблемы оформления и реализации / И. П. Бачило. – М. : Юрид. литра, 1976. – 198 с.

16. Берданова О., Стратегічне планування місцевого розвитку. Практичний посібник / [Берданова О., Вакуленко В.]; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. – К. : ТОВ «Софія-А». – 2012. – 88 с.

17. Бесчастний В. М. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : навч. посіб. / В. М. Бесчастний. – К. : Знання, 2012. – 652 с.
18. Біленчук П. Д. Місцеве самоврядування в Україні (муніципальне право) : навч. посіб. / П. Д. Біленчук, В. В. Кравченко, М. В. Підмогильний. – К. : Атіка, 2000. – 304 с.
19. Бодрова І. І. Концептуальні підходи до визначення поняття “територіальна громада” / І. І. Бодрова // Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. – Х., 2004. – Вип. 7. – 210 с.
20. Бондарь Н. С. Гражданин и публичная власть: Конституционное обеспечение прав и свобод в местном самоуправлении: Учебное пособие. – М.:Городец, 2004. – 320 с.
21. Борденюк В. Деякі аспекти співвідношення місцевого самоврядування, держави і громадянського суспільства в Україні / В. Борденюк // Право України. – 2001. – № 12. – С. 26.
22. Борденюк В. Місцеве самоврядування в механізмі держави: конституційно-правовий аспект А В. Борденюк АА Право України – S00Y – № 4 – С 1S–17
23. Бориславська О. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / [Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е., та ін.]; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. – К. : ТОВ «Софія». – 2012. – 128 с.
24. Брегеда А. Ю. Основи політології: [навч. посібн.] / А. Ю. Брегеда. – К.: КНЕУ, 2000. – 312 с.
25. Вакуленко В. М. Стратегічне планування на місцевому та регіональному рівнях : навч. посібник / В. М. Вакуленко, В. В. Мамонова, Ю. П. Шаров. – Ужгород : Патент, 2004. – 198 с.
26. Ворона П. В. Місцеве самоврядування України в контексті розвитку представницької влади : монографія / П. В. Ворона. – Полтава : ПУЕЕ, 2012. – 341 с.

27. Гірняк М. Європейська хартія місцевого самоврядування в Україні: питання реалізації та контролю / М. Гірняк. – Львів, 2005. – 90 с.
28. Глухачов Є. Ф. Місцеве самоврядування в Україні: особливості його правової природи / Є. Ф. Глухачов // Актуальні проблеми державного управління : наук. зб. – Х. : УАДУ (ХФ). – 2001. – № 1 (9). – С. 42–43;
29. Головка О. М. Еволюція теорії місцевого самоврядування в державно-правовій науці: основні тенденції і напрями / О. М. Головка // Вісник Запоріж. юрид. ін-ту. – 1999. – № 3. – С. 3–11.
30. Головченко В. Конституційні принципи місцевого самоврядування / Головченко В., Корпань О. // Право України. – 1998. – № 3. – С.14.
31. Григорьев В. А. Эволюция местного самоуправления. Отечественная и зарубежная практика: Монография. – К.: Истина, 2005. – 424 с.
32. Гудзь Т. І. Форми реалізації правоохоронної функції місцевого самоврядування / Т. І. Гудзь // Право і суспільство. – 2011. – № 3. – С. 70-75.
33. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні [Текст]: підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. С.Г. Серьогіної. – Х.: Право, 2005. – 256 с.
34. Державне управління в Україні : навчальний посібник / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К. : ТОВ “СОМИ”, 1999. – 263 с.
35. Державне управління і менеджмент: навч. посібник у таблицях і схемах / [Г.С. Одинцова, Г.І. Мостовий, О.Ю. Амосов та ін.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф., Г.С. Олінцової]. - Х.: ХарРІУАДУ, 2002. - 492 с.
36. Державне управління, державна служба і місцеве самоврядування. – Хмельницький: Поділля, 1999. – С. 298–394.
37. Державне управління: основи теорії, історія і практика: навч. посіб./В. Д. Бакуменко, П. І. Надолішній, М. М. Іжа, Г. І. Арабаджи; за заг. ред. П. І. Надолішнього, В. Д. Бакуменка. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2009. 394 с.
38. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Факт, 2003. – 384 с.

39. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України/ Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е. та ін.; Швейцар.-укр. проект “Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO”. Київ: Софія, 2012. 128 с].

40. Дробот І. О. Гарантування місцевого самоврядування в Україні: теорем.-методол. аспект : монографія / І. О. Дробот. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2010. – 312 с.

41. Дробуш І. В. Соціальна функція місцевого самоврядування: її структура, сутність та зміст / І. В. Дробуш // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2015. – № 2 (32). – С. 90-96.

42. Дробуш І. В. Функції органів місцевого самоврядування в Україні / І. В. Дробуш, М. І. Долішній. – К. : НАНУ, 2003. – 244 с.

43. Дубінін Е. Місцеве самоврядування в Україні. Погляд з регіону. – Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕС, 2002. – 156 с.

44. Дунаєва Л.М. Влада і самоврядування: еволюція діалогу [Текст]: [Монографія] / Лариса Миколаївна Дунаєва; Одеський нац. університет ім. І.І. Мечникова. – О.: Поліграф, 2009. – 356 с.

45. Європейська хартія місцевого самоврядування (м. Страсбург, 15 жовтня 1995 р.), ратифікована Україною 17 липня 1997 р. // Офіційний вісник України. – 2015. – № 24. – Ст. 718.

46. Євтушенко О.Н. Державна влада і місцеве самоврядування в політичній системі суспільства [Текст]: [монографія] / Олександр Никифорович Євтушенко. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – 516 с.

47. Жерліцин Д. К. Місцеве самоврядування як функціональний механізм надання якісних послуг населенню. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2011-2/doc/3/06.pdf>’.

48. Загальна теорія держави і права / за ред. В. В. Копейчикова. – К. : Юрінком, 1997. – 320 с.

49. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні”. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/>.
50. Камінська Н. В. Місцеве самоврядування: теоретико-історичний і порівняльно-правовий аналіз : навч. посіб. / Н. В. Камінська – К., 2010. – 232 с.
51. Кампо В. М. Місцеве самоврядування в Україні / В. М. Кампо – К. : Ін Юре, 1997. – 36 с.
52. Кельман М. С. Загальна теорія держави та права : підручник / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин, Н. М. Хома. – Львів, 2003. – С. 413.
53. Коліушко І. Реформа публічної адміністрації на місцевому та регіональному рівнях як один з напрямів адміністративної реформи / І. Коліушко, В. Тимощук // Проблеми трансформації територіальної організації влади : зб. матеріалів та док. / [наук. ред. М. Пухтинський]. – К., 2005. – С. 254–261.
54. Колодій А. Ф. На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні: [монографія] / А. Ф. Колодій. – Львів: Червона Калина, 2002. – 272 с.
55. Конституція України: прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
56. Концепція децентралізації державного управління та розвитку місцевого самоврядування : проект, розроблений експертами Асоціації міст України та громад і Української партії “Єдність” // Проблеми трансформації територіальної організації влади : зб. матеріалів та док. / [наук. ред. М. Пухтинський]. – К., 2005. – С. 589–612.
57. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-рп // Офіційний вісник України. – 2014. – № 30. – Ст. 831.

58. Котенко Т. В. Тенденції розвитку функцій місцевого самоврядування в умовах розбудови громадянського суспільства / Т. В. Котенко // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 1. – С. 80-84.

59. Кравченко В. В. Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні : кол. моногр. / за ред. В. В. Кравченка, М. О. Баймуратова, О. В. Батанова. – К. : Атіка, 2007. – 864 с.

60. Кравченко В. В. Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні: навч. посібник / Кравченко В. В., Пітцик М. В. – К.: "Арарат-Центр", 2001. – 176 с.

61. Кравченко В. В. Основи муніципального менеджменту: навчальний посібник / Кравченко В. В., Пітцик М. В., Салій І. М.; за ред. В. В. Кравченка. – К.: Атіка-Н, 2003. – 304 с.

62. Куйбіда В. Система місцевого самоврядування в Україні / В. Куйбіда, В. Чушенко // Вісник УАДУ. – 1998. – № 2. – С. 186–194.

63. Куйбіда В. Функції місцевого самоврядування в Україні: аналіз і прогноз / В. Куйбіда // Вісник УАДУ. – 2000. – № 1. – С. 296–302.

64. Лелеченко А.П. Децентралізація в системі державного управління в Україні: теоретико- методологічний аналіз : дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01/ А.П. Лелеченко; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. - К., 2006. - 194 с.

65. Лелеченко А.П. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб./ [А.П. Лелеченко, О.І. Васильєва, В.С. Куйбіда, А.Ф. Ткачук] - К., - 2017. - 110 с.

66. Линьов К.О. Централізація, децентралізація та нелінійність у державному управлінні: автореф. дис. кандидата наук державного управління: 25.00.01./ К.О. Линьов - Нац. акад. держ. упр. при През. Укр. - К., 2001. - 20 с.

67. Любченко П. М. Конституційно-правові основи розвитку місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства: Монографія. – Харків: Одиссей, 2006. – 352 с.

68. Мамонов І. Л. Публічне управління, державне управління, соціальна політика та місцеве самоврядування як складові соціального управління. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej16/txts/12MILSSU.pdf>.

69. Мамонова В. В. Методологія управління територіальним розвитком / Валентина Василівна Мамонова . – Х. : Видавництво ХарПІ НАДУ "Магістр", 2006. – 196с.

70. Мартиненко В. М. Державне управління: шлях до нової парадигми (теорія та методологія): [монографія] / В. М. Мартиненко. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2003. – 220 с.

71. Матвієнко А. С. Політико-правові засади територіальної організації держави: світовий досвід і Україна : монографія / А. С. Матвієнко. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2015. – 376 с.

72. Мацедонська Н.В. Децентралізація в Україні та основні шляхи її впровадження в сучасних умовах / Н.В. Мацедонська, Л.М. Клівіденко // Економіка та суспільство. - 2017. - Вип. 8. - С. 613-618.

73. Мацюк А. Громадянське суспільство – соціальна основа держави, влади і демократії // Українське право: науково-практичний часопис. – 1995. №1(2). – С.24-35.

74. Мельник А. Ф. Управління розвитком муніципальних утворень: теорія, методологія, практика: монографія / А. Ф. Мельник, Г. Л. Монастирський. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 476 с.

75. Місцеве самоврядування в Україні: сучасний стан та основні напрями модернізації: наук. доп. / [редкол.: Ю.В. Ковбасюк, К.О. Ващенко, В.В. Толкованов та ін.]; за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. Ю.В. Ковбасюка. – К.: НАДУ, 2014. – 128 с.

76. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації влади в Україні : [кол. моногр.] / за заг. ред. Р. М. Плюща. – К. : Рідна мова, 2016. – 744 с.

77. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. / [А. П. Лелеченко, О. І. Васильєва, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук] – К. : – 2017. – 110 с.

78. Місцеве самоврядування: організація роботи сільського, селищного голови/ за заг. ред. А. Чемериса. – Львів: Ліга-Прес, 1999. – 320 с.

79. Музиченко Г.В. Сучасне місцеве самоврядування в Україні: стан наукової розробки та перспективи подальшого дослідження [Текст] / Г.В. Музиченко // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К., Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2007. – Вип. 11. – С. 174-184.

80. Напрями вдосконалення системи публічної адміністрації в частині розподілу функцій між органами державної влади та органами місцевого самоврядування”: аналіт. записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/623/>.

81. Організаційні засади функціонування місцевого самоврядування в Україні : монографія / за заг. ред. доц. Ю. О. Куца. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2004. – 180 с.

82. Про асоціації органів місцевого самоврядування : Закон України від 16.04.2009 № 1275-VI // ВВР України. – 2009. – № 38. – Ст. 534.

83. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо особливостей формування та виконання бюджетів об'єднаних територіальних громад : Закон України від 26.11.2015 № 837-VIII // ВВР України. – 2016. – № 1. – Ст. 11.

84. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин : Закон України від 28.12.2014 № 79-VIII // ВВР України. – 2015. – № 12. – Ст. 76.

85. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 18. – Ст. 471.

86. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад : Постанова КМУ від 08.04.2015 № 214 // Офіц. вісник України. – 2015. – № 33. – Ст. 963.

87. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР // ВВР України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

88. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування : Закон України від 15.07.1997 № 452/97-ВР // ВВР України. – 1997. – № 38. – Ст. 249.

89. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : розпорядження КМУ від 01.04.2014 № 333-р // Офіц. вісн. України . – 2014 . – № 30. – Ст. 831.

90. Пухтинський М. Місцеве самоврядування: сучасні проблеми та перспективи / М. Пухтинський, О. Власенко // Проблеми трансформації територіальної організації влади : зб. матеріалів та док. / [наук. ред. М. Пухтинський]. – К., 2005. – С. 306.

91. Руснак Б. А. Місцеве самоврядування в Україні: теорія і практика. Посібник для депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів / Б. А. Руснак. – Одеса, 2011. – 536 с.

92. Скрипнюк О.В. Децентралізація влади як чинник забезпечення стабільності конституційного ладу: теорія й практика / О.В. Скрипнюк // Віче: громадсько-політичний і теоретичний журнал. - 2015. - № 12. - С. 22-24.

93. Чапала Г. В. Місцеве самоврядування в системі публічної влади: теор.-прав. аналіз : монографія / Г. В. Чапала. — Х. : Право, 2006. — 224 с.

94. Яцуба В. Місцеве самоврядування – гарант демократизації суспільства // Місцеве самоврядування: 10 років здобутків / за ред. М. Пухтинського. – К., 2002. – С. 7.